

SISÄLLYS

ALKUSANAT	5
1 PERUSTIETOA LÄMMITYKSESTÄ	11
1.1 Lämpötila viihtyisän sisäilmaston osatekijänä	11
1.1.1 Oleskeluvyöhyke ja lämmitykseen liittyvät indikaattorit	11
1.1.2 Perinteiset viihtyvyystekijät	13
1.1.3 Lämmityksen tehontarve sisätiloissa	13
1.1.4 Huonelämpötilat ja niiden tavoitearvot eri tiloissa	14
1.1.5 Kaikkia käyttäjiä tyydyttävä sisälämpötila	17
1.2 Kiinteistöjen lämmönlähteet	18
1.2.1 Kaukolämpö	18
1.2.2 Öljy	20
1.2.3 Sähkö	21
1.2.4 Muut lämmönlähteet	21
1.3 Lämmönjakotavat kiinteistöissä	22
1.3.1 Patterilämmitys	22
1.3.2 Lattialämmitys	25
1.3.3 Ilmalämmitys	25
1.4 Lämmitykseen liittyvät viranomaismääräykset ja -ohjeet	26
1.5 Kertauskysymykset	28
2 LÄMMITYSJÄRJESTELMÄT	29
2.1 Vesikeskuslämmitys	30
2.1.1 Vesikeskuslämmityksen toimintaperiaate	30
2.1.2 Vesikeskuslämmitys, kun lämmönlähteenä on kaukolämpö	30
2.1.3 Vesikeskuslämmitys, kun lämmönlähteenä on sähkö	31
2.1.4 Vesikeskuslämmitys, kun lämmönlähteenä on öljy	32
2.2 Suora sähkölämmitys	32

2.3	Lämpöpumppulämmitys.....	34
2.3.1	Mitä ovat COP- ja SCOP-luvut?	35
2.3.2	Maalämpöpumppu	36
2.3.3	Ilma-ilmalämpöpumppu	40
2.3.4	Poistoilmalämpöpumppu	41
2.3.5	Ilma-vesilämpöpumppu	42
2.4	Hybridilämmitysjärjestelmät.....	43
2.4.1	Yleisimmät hybridilämmitysjärjestelmät	43
2.4.2	Esimerkki: Aurinkopaneelit lisälämmön tuottajana kerrostalossa	44
2.4.3	Esimerkki: Poistoilmalämpöpumppu lisälämmön tuottajana kerrostalossa	46
2.5	Vanhojen rakennusten lämmitysjärjestelmiä	50
2.5.1	Painovoimainen lämmitysjärjestelmä.....	50
2.5.2	Puulämmitys	52
2.6	Kertauskysymykset	54
3	LÄMMITYSPUTKISTOT	55
3.1	Putket rakennuksessa	55
3.1.1	Putkiasennukset.....	55
3.1.2	Lämmitysverkoston kytkentämahdollisuudet.....	58
3.2	Alueputket	60
3.3	Lämmitysputkien mitat eri aikakausina	61
3.4	Kertauskysymykset	64
4	PATTERIT JA NIIDEN VARUSTEET	65
4.1	Tavallisimmat patterimallit.....	65
4.2	Lämmityspatterien elinkaari.....	67
4.3	Patterien varusteet.....	68
4.3.1	Patteriventtiilit.....	68
4.3.2	Sulku tulpat ja -venttiilit.....	73
4.3.3	Ilmausruuvit	73
4.3.4	Seinä kannakkeet.....	74
4.4	Milloin patteri ja sen termostaatti toimivat oikein?	75
4.5	Kertauskysymykset	76

5 PAISUNTAJÄRJESTELMÄ	77
5.1 Paisunta-astia	77
5.2 Varoventtiilit	79
5.3 Painemittarit	81
5.4 Kertauskysymykset	82
6 MUUT LÄMMITYSJÄRJESTELMÄN LAITTEET JA VARUSTEET	83
6.1 Öljykattila ja -säiliö.....	83
6.1.1 Öljykattila.....	83
6.1.2 Öljysäiliö.....	85
6.1.3 Öljykattilan ja -säiliön huoltotyöt.....	86
6.2 Lämmityspumput	86
6.2.1 Lämmityspumpun toimintaperiaate.....	86
6.2.2 Pumpumallit.....	87
6.3 Linjaventtiilit.....	91
6.4 Lämpötilamittarit	93
6.5 Lämmitysjärjestelmän säätölaitteet.....	95
6.5.1 Säätimet	95
6.5.2 Moottorisäätöventtiilit	96
6.5.3 Rakennusautomaatio	98
6.5.4 Kytkenäkaaviot ja säätötekniikan symbolit.....	100
6.6 Virtaussuodattimet	102
6.6.1 Mudanerotin	102
6.6.2 Lämmitysverkoston kiertoveden puhdistuslaite	103
6.7 Kertauskysymykset	104
7 HOIDON JA HUOLLON ORGANISOINTI SEKÄ YLEISIMMÄT HUOLTOTEHTÄVÄT	105
7.1 Lämmitysjärjestelmän hoidon suunnittelu.....	105
7.1.1 Kohteen kartoitus sekä hoito- ja huoltotöiden suunnittelu	105
7.1.2 Työn toteutus ja valvonta	106

7.2	Huonelämpötilojen mittaaminen	107
7.2.1	Mistä huonelämpötila mitataan?	107
7.2.2	Mittauskalusto ja sen käyttö.....	108
7.2.3	Mittaustulosten kirjaaminen ylös.....	110
7.3	Lämmitysongelmien syiden selvittely	110
7.3.1	Ongelmana vedon tunne	110
7.3.2	Patterien riittämätön toiminta	111
7.3.3	Kaukolämmön toimintahäiriöt.....	118
7.4	Kiinteistön lämmityksen säätökäyrän käyttö	119
7.4.1	Lämmityksen säätökäyrä ja sen asettelu	119
7.4.2	Käyrän suuntaissiirto.....	120
7.5	Ilmanpoisto verkostosta	121
7.5.1	Ilmanpoisto manuaalisesti	121
7.5.2	Ilmanpoisto automaattisesti.....	122
7.6	Kaukolämpöjärjestelmän toiminnan tarkastus lämmönjakohuoneessa	124
7.7	Kertauskysymykset	128

8 LVI-AMMATTILAISEN HUOLTO- JA SANEERAUSURAKAT 129

8.1	Lämmitysverkoston perussäätö	129
8.1.1	Mitä lämmitysverkoston perussäätö tarkoittaa?	129
8.1.2	Perusäädön vaiheet.....	131
8.1.3	Esimerkki patteriverkoston perussäädöstä palvelukiinteistössä	134
8.2	Lämmitysputkissa kiertävän veden puhdistus	135
8.3	Lämmitysputkien kuntotutkimus	136
8.4	Lämmitysjärjestelmän uusiminen tai saneeraus	138
8.4.1	Lämpöpumppuratkaisut.....	138
8.4.2	Aurinkosähkö.....	141
8.5	Kertauskysymykset	145

9 LÄMMITYSJÄRJESTELMÄN ONGELMIA JA RATKAISUJA KIINTEISTÖISSÄ 147

MITTAYKSIKÖT	155
10.1 Mittajärjestelmä	155
10.1.1 Perusyksiköt	155
10.1.2 Johdannais- ja täydennysyksiköt.....	156
10.2 Muuntokertoimet	157
10.2.1 Lämpötila	157
10.2.2 Muut mittayksiköt	158
10.3 Käytössä olevat vanhat yksiköt	161
10.4 Esimerkkejä	162
10.5 Kertauskysymykset	163
LÄHTEET	164
KERTAUSKYSYMYSTEN VASTAUKSET	167
HAKEMISTO	174